

РОЗДІЛ 9 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК [341]

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/56>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЯДЕРНУ ШКОДУ

IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL LEGAL NORMS REGARDING FINANCIAL PROVISION OF CIVIL LIABILITY FOR NUCLEAR DAMAGE INTO UKRAINIAN LEGISLATION

Михайленко Д.В., аспірант кафедри міжнародного права

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В реаліях сучасного світу, в якому постійно розробляються нові та вдосконалюються існуючі ядерні технології, питання фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду має особливу актуальність.

У цьому дослідженні глибоко вивчено та комплексно проаналізовано ключові проблеми, які виникають у нормативно-правовому регулюванні цивільної відповідальності за ядерну шкоду, заподіяну ядерним інцидентом, та її фінансове забезпечення. Аналіз здійснено на національному й міжнародному рівнях. Розглядається низка недоліків законодавства, що регулює правовідносини, які виникають в процесі формування фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду, заподіяну ядерним інцидентом, особливості фінансових механізмів компенсації та перспективи їх вдосконалення, зокрема в умовах збройних конфліктів та пов'язані з розробкою нових/удосконалення наявних ядерних технологій.

Дослідження висуває на перший план особливості формування фінансових механізмів формування фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду, які існують на міжнародному рівні та в Україні. Основним елементом є система ядерного страхування, яка побудована на принципах обов'язковості, солідарності та об'єднання страхових компаній в ядерні страхові пули. В Україні базовим елементом в системі страхування відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду є Ядерний страховий пул, який координує діяльність його членів, що пов'язана зі здійсненням страхування відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту та формуванням фінансової надійності такого страхування відповідно до вимог чинного законодавства України та міжнародних норм. При цьому, даним дослідженням звертається увага на те, що поточна модель формування фінансового забезпечення, через обставини, що пов'язані з військовою агресією проти України, не в повній мірі забезпечує потреби оператора ядерної установки.

В дослідженні розглядаються міжнародні механізми формування фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду та їх імплементація в українське законодавство. Аналіз вказує на те, що з метою забезпечення належного рівня захисту постраждалих від ядерного інциденту, Україні необхідно імплементувати в своє законодавство сучасні міжнародні стандарти, які включають збільшення встановлених лімітів відповідальності за ядерну шкоду, а також побудувати багатоступеневий механізм для формування фінансового забезпечення за ядерну шкоду.

Дослідження акцентує увагу на поточній ситуації в Україні, під час збройної агресії з боку російської федерації, але воно стосується й розвитку та вдосконалення ядерних технологій, наприклад: малі модульні реактори, та збільшення потужностей існуючих атомних електростанцій шляхом будівництва нових енергоблоків на Хмельницькій атомній електростанції. Ці процеси мають свої особливості, що потребують завчасного опрацювання та розробки всеосяжного законодавства, яке успішно імплементує норми міжнародного права в українське законодавство.

В результаті проведеного дослідження сформувано висновки про те, що законодавство України в сфері цивільної відповідальності за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення потребує нестандартних підходів для забезпечення фінансової надійності у випадку настання ядерного інциденту. Сформульовані пропозиції мають практичну цінність та можуть бути використані при розробці нових або внесенні змін до існуючих нормативно-правових актів, що регулюють відносини в сфері цивільної відповідальності за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення, та підвищать ступінь належного захисту прав та законних інтересів постраждалих при настанні ядерного інциденту, а також сприятимуть імплементації міжнародних норм в українське правове поле.

Ключові слова: ядерний інцидент, ядерне страхування, цивільна відповідальність за ядерну шкоду, АЕС, міжнародне атомне право, фінансове забезпечення.

In the realities of the modern world, where new and existing nuclear technologies are constantly being developed and improved, the issue of financial provision for civil liability for nuclear damage is of particular importance.

In this study, key problems that arise in the legal regulation of civil liability for nuclear damage caused by a nuclear incident and its financial provision are deeply studied and comprehensively analyzed. The analysis is carried out at the national and international levels. A number of shortcomings in the legislation that regulates the legal relations that arise in the process of forming the financial provision for civil liability for nuclear damage caused by a nuclear incident, the specifics of financial compensation mechanisms and the prospects for their improvement, particularly in conditions of armed conflict and related to the development of new/improvement of existing nuclear technologies, are considered.

The study highlights the specifics of the formation of financial mechanisms for the formation of financial provision for civil liability for nuclear damage that exist at the international level and in Ukraine. The main element is the nuclear insurance system, which is built on the principles of mandatory, solidarity and the association of insurance companies in nuclear insurance pools. In Ukraine, the basic element in the system of insurance of the nuclear installation operator's liability for nuclear damage is the Nuclear Insurance Pool, which coordinates the activities of its members related to the implementation of insurance of the nuclear installation operator's liability for nuclear damage that may be caused as a result of a nuclear incident and the formation of financial reliability of such insurance in accordance with the requirements of the current

legislation of Ukraine and international norms. At the same time, this study draws attention to the fact that the current model of forming financial provision, due to circumstances related to the military aggression against Ukraine, does not fully meet the needs of the nuclear installation operator.

The study examines international mechanisms for forming financial provision for civil liability for nuclear damage and their implementation in Ukrainian legislation. The analysis indicates that in order to ensure an adequate level of protection for those affected by a nuclear incident, Ukraine needs to implement modern international standards into its legislation, which include increasing the established limits of liability for nuclear damage, as well as building a multi-level mechanism for forming financial provision for nuclear damage.

The study focuses on the current situation in Ukraine, during the armed aggression by the Russian Federation, but it also concerns the development and improvement of nuclear technologies, for example: small modular reactors, and increasing the capacity of existing nuclear power plants by building new power units at the Khmelnytskyi nuclear power plant. These processes have their own specifics that require early development and the development of comprehensive legislation that will successfully implement the norms of international law into Ukrainian legislation.

As a result of the study, conclusions were drawn that the legislation of Ukraine in the field of civil liability for nuclear damage and its financial provision requires non-standard approaches to ensure financial reliability in the event of a nuclear incident. The formulated proposals have practical value and can be used in the development of new or in making changes to existing regulations that regulate relations in the field of civil liability for nuclear damage and its financial provision, and will increase the degree of proper protection of the rights and legitimate interests of those affected when a nuclear incident occurs, as well as contribute to the implementation of international norms into the Ukrainian legal field.

Key words: nuclear incident, nuclear insurance, civil liability for nuclear damage, NPP, international atomic law, financial provision.

ВСТУП: Майже одночасно з початком розвитку світової ядерної енергетики світовою спільнотою почала формуватися джерельна база міжнародного атомного (ядерного) права. Цей процес є постійним і потребує постійного вдосконалення, як на національному, так і на міжнародному рівні, у зв'язку з викликами, що постають та в результаті формування нових питань та/або завдань, що мають бути вирішені. За кількістю ядерних реакторів України займає п'яте місце в Європі [1]. На території України налічується п'ять атомних електростанцій (АЕС) з яких чотири діючі (Запорізька, Рівненська, Південноукраїнська та Хмельницька), які включають в себе 15 ядерних реакторів, найбільше на Запорізькій АЕС – шість енергоблоків, та однієї недіючої АЕС – Чорнобильська АЕС [2]. Сформована національна законодавча база щодо відшкодування шкоди, що може бути завдана ядерним інцидентом є гармонізованою з нормами міжнародного права у сфері використання ядерної енергії, але, в сучасних умовах існування України, при збройній агресії проти України, існує підвищений ризик настання ядерних інцидентів, що потребує обробки та напрацювання змін до чинного законодавства України, в першочерговому порядку, щодо цивільної відповідальності за ядерну шкоду, заподіяну ядерним інцидентом, та її фінансове забезпечення.

Проблема та її актуальність: Починаючи з 2014 року, в результаті зухвалих та протиправних дій з боку російської федерації (рф), було окуповано частини території України. При відсутності належної реакції світової спільноти, в лютому 2022 року, відбулося повномасштабне вторгнення рф на територію України [3]. Норми міжнародного права були відверто порушені російськими загарбниками. В перші дні військової агресії російські комбатанти захопили Чорнобильську АЕС, обстріляли Запорізьку АЕС, а пізніше й захопили її, заподіяли шкоду будівлі Харківського фізико-технічного інституту в якому знаходиться дослідницький реактор, що використовувався для вироблення нейтронів для експериментів, допускала проліт безпілотних літальних апаратів та ракет в безпосередній близькості до українських АЕС [4]. Фізичних захист об'єктів ядерної інфраструктури, в мирний час, регулюється низкою законодавчих актів, а саме: Законом України «Про критичну інфраструктуру» [5], Законом України «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» [6], тоді, як особливості захисту та правового режиму об'єктів критичної інфраструктури в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану, особливого періоду регулюються рядом рамкових законів України «Про правовий режим воєнного стану» [7], «Про правовий режим надзвичайного стану» [8], «Про оборону України» [9].

Окупація Чорнобильської та Запорізької АЕС призвела до фактичного руйнування систем фізичної ядерної

безпеки об'єктів; системи аварійної готовності; відповідальності за ядерну шкоду і до порушення системи обліку та контролю ядерних матеріалів. Попрання російською федерацією загальноприйнятих норм міжнародного права, фактичне перетворення АЕС на військову базу, що суперечить ідеологічно-світоглядній уяві про безпеку, призвело до наймовірних викликів безпеці ядерної енергетики України у військовий час і є відкритим порушенням основних принципів ядерної безпеки [10].

Цивільна відповідальність оператора ядерної установи за ядерну шкоду регулюється Законом України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» [11], який встановлює межі цивільної відповідальності за ядерну шкоду, як в мирний час, так і під час дії правового режиму воєнного стану, й шляхи формування фінансового забезпечення за ядерну шкоду.

Віденською конвенцією про цивільну відповідальність за ядерну шкоду [12] передбачається, що оператор ядерної установи має підтримувати страхування або інше фінансове забезпечення, яке покриває його відповідальність за ядерну шкоду, у такому розмірі, такого виду та на таких умовах, як визначає держава, що відповідає за ядерну установку. Держава, що відповідає за встановлення, забезпечує виплату відшкодувань за задоволеними позовними вимогами проти оператора за ядерну шкоду в тому розмірі, в якому розмір фінансового забезпечення недостатнє для задоволення таких вимог, але не вище суми фінансового забезпечення, що передбачається у вказаній Конвенції. Міжнародна практика так склалась, що оператори ядерних установок забезпечують формування фінансового забезпечення за ядерну шкоду шляхом страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду в ядерних страхових пулах відповідних країни-учасниць вказаної Конвенції. Ядерний страховий пул – це об'єднання страхових компаній, які мають право, згідно законодавства відповідної країни-учасниці Конвенції, здійснювати страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установи. З метою диверсифікації ризиків ядерні страхові пули перестраховують частину прийнятих на себе ризиків в ядерних страхових пулах інших країн. Війна в Україні показала, що застосування класичних методів страхування є не достатнім і потрібно скористатися іншими механізмами для формування фінансового забезпечення цивільної відповідальності оператора ядерної установи, застосування яких не протирічить Віденській конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та застосування яких потребує дослідження.

Дослідження та публікації: Свідоме нехтування агрегатором основними принципами безпеки ядерних об'єктів, які закріплені на міжнародному рівні, призвело до необхідності оцінки, з боку українських та закордонних науковців та фахівців, наслідків, що можуть настати як для населення України, так і для сусідніх країн. Академік

НАН України Анатолій Носовський, голова сектору ядерної безпеки та гарантій Європейської комісії Паскаль Дор, професор Кендзі Нанба (Університет Фукусіма, Японія), професор Сергій Литовченко (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна), професор Лембіт Шівер (Технічний університет Чалмерс та Інститут ядерної фізики Чеської академії наук), президент ГО «Українське ядерне товариство», президент Американського ядерного товариства Стів Несбіт, ветеран атомної енергетики Микола Штейнберг у межах Сьомої Міжнародної конференції «Проблеми виведення з експлуатації об'єктів ядерної енергетики та відновлення навколишнього середовища» INUDECO 2022, головною темою якої стало питання «Виклики ядерної енергетики України у військовий час», зазначили, що в умовах війни (бойового впливу) безпека АЕС не може бути забезпечена, а наслідки такого впливу на життя та здоров'я людей та стан навколишнього природного середовища можуть бути катастрофічними в масштабах континенту, а не окремих країн [13].

В українській юридичній науці вагомі розробки у сфері законодавчого забезпечення ядерної та радіаційної безпеки та протидії ядерній злочинності здійснювали Г.І. Балюк [14], П.Д. Біленчук [15], В.К. Лисиченко [16], С.Г. Плачкова [17], К.В. Плєва [18] та інші. Дослідженням договору страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду займалися такі вітчизняні вчені: Крупка Ю. М., Матвєєнко Т. Є., Балюк Г. І., Пацурія Н. Б., Міщук В. В., окремі питання також були розглянуті в працях Бурлаки І. В., Терещенко Т. Є. [19], Гетманець О. П., Шумілі О. М. [20] та інших [21].

Особливості ринку страхування ядерних ризиків висвітлюються у працях Якоба Еберла та Дарко Джуса, які запропонували нові регуляторні інструменти для ядерних енергетичних реакторів, спрямовані на підвищення їх безпеки [22]. Також науковці С.Ф. Ешлі, Г.Дж. Вонб, У.Дж. Наттолл, П.Дж. Томас описали етапи ядерної аварії та відповідні аспекти плану готовності до надзвичайних ситуацій [23]. Вільям Дж. Наттолл, Стівен Ф. Ешлі, Рафаель Дж. Хефрон дослідили еволюцію законодавства та практику ядерного страхування в порівнянні з еволюцією досвіду страхування від тероризму [24]. У своїй праці М. Амповська окреслила значення пулів ядерного страхування в ядерному праві та надання фінансової безпеки у разі відповідальності перед третіми особами для оператора ядерної енергетики [25]. Вчені зійшлися на думці, що в умовах війни або іншої небезпеки необхідно мати чіткі плани та інструменти, щоб запобігти або зменшити наслідки від ядерної аварії [26]. Але, на думку автора, необхідно враховувати, що ядерний інцидент може настати не тільки через військові дії, які самі по собі є виключеннями зі страхування, а тому, необхідно передбачити різні можливості для здійснення фінансового забезпечення за ядерну шкоду.

Мета статті: дослідження можливості розширення фінансового забезпечення для покриття цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду.

Виклад основного матеріалу:

В 1957 році було створено Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) ціллю якого, відповідно до Статуту, визначено досягнення «більш швидкого і широкого використання атомної енергії для підтримання миру, здоров'я і добробуту в усьому світі» [27].

Міжнародний режим відповідальності за ядерну шкоду було встановлено Паризькою конвенцією про відповідальність перед третіми особами в галузі ядерної енергії (Паризька конвенція), прийнятою Європейським співтовариством з атомної енергії у 1960 році, та Віденською конвенцією про цивільну відповідальність за ядерну шкоду під егідою МАГАТЕ у 1963 році для усунення ризиків травм та матеріальних збитків, які можуть бути викликані транскордонними ядерними аваріями. У 1988 р. під

спільною егідою МАГАТЕ та Організації економічного співробітництва та розвитку було прийнято Спільний протокол про застосування Віденської та Паризької конвенцій (Спільний протокол); у 1997 р. було прийнято Конвенцію про додаткове відшкодування за ядерну шкоду, що сприяє створенню глобальної системи відповідальності за ядерну шкоду [28].

В Україні відносини щодо цивільної відповідальності за ядерну шкоду, встановлюється порядок відшкодування шкоди, спричиненої ядерним інцидентом, визначаються способи фінансового забезпечення цивільної відповідальності та її межі регулюються Законом України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення». Норми даного Закону, відповідно до п. 2 ст. 2, є спеціальними щодо усіх інших законів України, які регулюють відносини у цій сфері.

Згідно ст. 3 вказаного Закону відповідальність оператора за ядерну шкоду та підстави її виникнення визначаються відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду.

Відповідно до п. 1 ст. 1 Законом України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» терміни «експлуатуюча організація», «оператор ядерної установки» (далі - оператор), «ядерна установка», «ядерний матеріал», «ядерна шкода» вживаються у значенні, визначеному в Законі України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [29].

Варто зазначити, що відповідно до ст. 33 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», Експлуатуюча організація (оператор) – це призначена державою юридична особа, яка здійснює діяльність, пов'язану з вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, введенням в експлуатацію, експлуатацією, зняттям з експлуатації ядерної установки або вибором майданчика, проектуванням, будівництвом, експлуатацією, закриттям сховища для захоронення радіоактивних відходів, забезпечує ядерну та радіаційну безпеку, попередження аварій та пом'якшення їх наслідків у разі виникнення і несе відповідальність за ядерну шкоду.

Згідно ч. 2 ст. 33 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» Експлуатуюча організація (оператор), поміж іншого, забезпечує фінансове покриття відповідальності за ядерну шкоду у розмірі та на умовах, що визначаються законодавством України.

П.1 ст. 6 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» встановлено межу цивільної відповідальності за ядерну шкоду, яка визначає, що відповідальність оператора за ядерну шкоду обмежується сумою, еквівалентною 150 мільйонам (для дослідницьких реакторів еквівалентною 5 мільйонам) Спеціальних прав запозичення у національній валюті за кожний ядерний інцидент. Відповідно до п. 1 ст. 7 вказаного Закону оператор зобов'язаний мати фінансове забезпечення для покриття його відповідальності за ядерну шкоду з моменту звернення за отриманням чи продовженням дії ліцензії на експлуатацію ядерної установки в межах суми, еквівалентної 150 мільйонам (для дослідницьких реакторів еквівалентної 5 мільйонам) Спеціальних прав запозичення (СПЗ) за кожний ядерний інцидент. П. 2 ст. 7 цього ж Закону визначає, що фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду здійснюється оператором шляхом:

- страхування відповідальності за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;
- отримання інших видів фінансового забезпечення, передбачених законами України.

Страхування відповідальності за ядерну шкоду, яку може бути заподіяно внаслідок ядерного інциденту, є обов'язковим у частині, не покритій іншими видами фінансового забезпечення.

Оператору ядерної установки Кабінетом Міністрів України може бути надана державна гарантія фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду.

П. 1 ст. 8 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» визначає, що відповідальність оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яку може бути заподіяно внаслідок ядерного інциденту на ядерних установках, підлягає страхуванню в обов'язковому порядку за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування» [30].

П. 5 ст. 8 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» встановлює, що страховик, який здійснює страхування відповідальності оператора ядерної установки, повинен мати ліцензію на здійснення діяльності із страхування за відповідним класом страхування та бути членом ядерного страхового пулу.

Згідно ст. 9 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» за договорами страхування відповідальності за ядерну шкоду страховики можуть укладати договори перестрахування із перестраховиками-нерезидентами, за умови відповідності таких перестраховиків вимогам законодавства та членства цих перестраховиків-нерезидентів у відповідних іноземних ядерних страхових пулах.

Варто зазначити, що перестрахування такого специфічного ризику, як цивільна відповідальність за ядерну шкоду є критично важливим, оскільки, це дає змогу залучити іноземних партнерів і підвищити надійність такого фінансового забезпечення. Як зазначила в інтерв'ю інформаційному агентству «Інтерфакс-Україна» Перший заступник Голови Національного банку Катерина Рожкова: «Як приклад, Ядерний страховий пул, учасниками якого є 15 страхових компаній. Згідно із міжнародною конвенцією з ядерного страхування, оператор ядерної установки повинен застрахувати свою відповідальність на 150 млн с.п.з. Це приблизно 8,3 млрд грн. У нас чотири оператори ядерних установок. Компанії, що в пулі, покривають лише 6,3% обсягу цієї відповідальності. Більшу частину ризиків покривають іноземні ядерні пули (70%). Але частина ризиків залишається не покритою, тож постає питання, як державі вирішити цю проблему. Це міжнародна конвенція, і треба знайти ресурс, щоб компенсувати не покриту частину» [31]. Отже, через те, що російська федерація розпочала свою безпідставну агресію проти України фінансове забезпечення за ядерну шкоду не забезпечене в повному обсязі, тому необхідно знайти нові підходи для формування фінансового забезпечення. На думку автора, таким підходом може стати наступне:

Відповідно до п. 4 ст. 11 Закону України «Про страхування» Страховик за наявності ліцензії на здійснення діяльності із страхування та у випадках, визначених законом, має право надавати фінансову послугу з надання гарантій у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора.

Згідно п. 2 ст. 7 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» Фінансове забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду здійснюється оператором шляхом:

- страхування відповідальності за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;
- отримання інших видів фінансового забезпечення, передбачених законами України.

Відповідно до п. 1 ст. 560 ЦК України за гарантією банк, інша фінансова установа (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку.

Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Відповідно до п. 1 ст. 7 Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від оператора

вимагається підтримувати страхування або інше фінансове забезпечення, що покриває його відповідальність за ядерну шкоду, в такому розмірі, такого виду та на таких умовах, як визначає держава, яка відповідає за встановлення.

Отже, іншим видом фінансового забезпечення для оператора ядерної установки може бути гарантія видана страховою компанією, яка має ліцензію на здійснення діяльності із страхування за класом страхування 13, визначеним статтею 4 Закону України «Про страхування» (ризиком в межах цього класу страхування), яка включає ризики страхування відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту відповідно до Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» в межах цього класу страхування, та є членом Ядерного страхового пулу.

Дана гарантія має гарантувати потерпілим виплату, в певному об'ємі, за шкоду спричинену ядерним інцидентом, але існує певна колізія між нормами Закону України «Про страхування», який визначає загальні правові засади здійснення діяльності із страхування, та Законом України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», який є спеціальним та регулює відносини в сфері цивільної відповідальності за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення. З аналізу вказаних вище законів можна прийти до висновку, що Закон України «Про страхування» дозволяє страховим компаніям надавати фінансові послуги з надання гарантій, за умови наявності ліцензії на певний клас страхування та відповідно до порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора, в той же час, Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» встановлює, що можуть бути й інші види фінансового забезпечення, але не встановлює конкретний перелік цих видів та не визначає, що може бути застосована гарантія видана страховими компаніями-членами Ядерного страхового пулу для фінансового забезпечення цивільної відповідальності за ядерну шкоду.

Дана колізія між двома законодавчими актами створює правову невизначеність та обмежує страховиків-членів Ядерного страхового пулу й оператора в застосуванні різноманітних варіантів при формуванні фінансового забезпечення.

Як вирішення вказаної колізії пропонується:

- внести зміни до Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» якими передбачити такий вид фінансового забезпечення як гарантії, що надаються страховиками-членами Ядерного страхового пулу в межах власного утримання, що розраховується відповідно до Закону України «Про страхування» та нормативно-правових актів Національного банку України. При цьому має бути передбачено, що першочерговим є страхування відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту, а, у випадку, недостатності страхового покриття може бути застосований механізм видачі гарантії страховиками-членами Ядерного страхового пулу;
- розробити та затвердити нормативно-правовий акт Національного банку України, який визначить порядок з надання гарантій відповідно до внесених змін до Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення».

Висновки. Як вбачається з проведеного аналізу, страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду є важливим елементом системи відшкодування можливих збитків внаслідок ядерного інциденту та є гармонізованим з міжнародною джерельною базою, з урахуванням зобов'язань

України. При цьому, норми міжнародних конвенцій дають можливість державі-учасниці самостійно визначати джерела для формування фінансового забезпечення, що дозволяє визначати не стандартні підходи.

Відповідальність за ядерну шкоду є доволі значною, а тому розвиток джерел для формування фінансового забезпечення для її відшкодування та пошук нових шляхів для цього мають пріоритетне значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт АТ «НАЕК «ЕНЕРГОАТОМ». URL: <https://energoatom.com.ua/> (дата звернення: 13.08.2025).
2. Звіт про діяльність Національної комісії з радіаційного захисту населення України у 2022 році. URL: <https://nkrzu.gov.ua/share/diialnist/zvit/zvit-2022.pdf> (дата звернення: 13.08.2025).
3. Михайленко Д. В. Правові аспекти протидії ризику настання ядерних інцидентів в Україні. Фундатор української академічної юридичної науки та освіти, Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України з нагоди 135-річчя від дня народження В. М. Корецького : мат.-ли до Міжнар. наук.-практ. конф. 2025. URL: <https://idpnan.org/assets/images/news/2025/02/conference-program.pdf> (дата звернення: 13.08.2025).
4. Понад 100 російських БПЛА та ракет пролетіло поруч з українськими АЕС за менше ніж місяць. URL: <https://energoatom.com.ua/news/ponad-100-rosijskih-bpla-ta-raket-proletilo-poruch-z-ukrayinskimi-aes-za-menshe-nizh-misyas> (дата звернення: 13.08.2025).
5. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
6. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2064-14#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
8. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
9. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
10. Матвійчук А. Удосконалення законодавства України щодо захисту АЕС як об'єктів критичної інфраструктури у військовий час. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Юридичні науки*. 2022. № 5(124). С. 66–71.
11. Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення : Закон України від 13.12.2001 р. № 2893-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
12. Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. URL: <https://www.iaea.org/topics/nuclear-liability-conventions/vienna-convention-on-civil-liability-for-nuclear-damage> (дата звернення: 13.08.2025).
13. Проблеми зняття з експлуатації об'єктів ядерної енергетики та відновлення навколишнього середовища : Резолюція VII міжнародної конференції INUDECО 2022. URL: https://inudeco.pro/wp-content/uploads/2023/04/inudeco22_electronic-collection.pdf (дата звернення: 13.08.2025).
14. Балюк Г. І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні : монографія. К., 1997. 196 с.
15. Біленчук П. Д., Обіход Т. В. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. *Юридичний вісник України*. 2017. 20–26 жовт. № 42. С. 14–15.
16. Лисиченко Г. В. Про стан та вдосконалення системи техногенно екологічної безпеки на об'єктах ядерно-паливного циклу України. *Вісник НАН України*. 2012. № 6. С. 26.
17. Ядерне законодавство : зб. нормативно-правов. актів. У 2 т. Т. 2. К. : Вид. дім «Ін Юре», 1999. 440 с.
18. Плева К. В. Поняття радіоактивних матеріалів як предмета злочинів проти громадської безпеки. Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим КК України : мат.-ли Міжнар. наук.-практ. семінару. Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. С. 277–281.
19. Терещенко Т. Є., Самокиш М. О. Страхування цивільно-правової відповідальності та чинники його розвитку в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1175–1181.
20. Гетманець О. П., Шуміла О. М. Правове регулювання страхової діяльності : навч. посіб. К. : Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.
21. Марченко М. В. Поняття та правова природа договору страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду. Нове українське право. 2024. Вип. 5. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/677> (дата звернення: 13.08.2025).
22. Eberl, Jakob & Jus, Darko. The year of the cat: Taxing nuclear risk with the help of capital markets. *Energy Policy*. 2012. Vol. 51. P. 364–373. DOI: 10.1016/j.enpol.2012.08.037.
23. Ashley, S. F. et al. Considerations in relation to off-site emergency procedures and response for nuclear accidents. *Process Safety and Environmental Protection*. 2017. Vol. 112. P. 77–95. DOI: 10.1016/j.psep.2017.08.031.
24. William J. Nuttall et al. Compensating for severe nuclear accidents: An expert elucidation. *Process Safety and Environmental Protection*. 2017. Vol. 112, Part A. P. 131–142. DOI: 10.1016/j.psep.2016.12.008.
25. Ampovska M. Nuclear insurance pool worldwide: the role in the nuclear law. *Balkan Social Science Review*. 2017. Vol. 9. P. 7–21. URL: <https://js.ugd.edu.mk/index.php/BSSR/article/view/1899> (дата звернення: 13.08.2025).
26. Кондрат І. Ю., Мисько Ю. М. Страхування ядерних ризиків у контексті російсько-української війни. *Наука і техніка*. 2022. Вип. 13 (13). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-155-167](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-155-167) (дата звернення: 13.08.2025).
27. Статут Міжнародного агентства по атомній енергії. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_164#Text (дата звернення: 13.08.2025).
28. Конвенції про відповідальність за ядерну безпеку. URL: <https://www.iaea.org/topics/nuclear-liability-conventions> (дата звернення: 13.08.2025).
29. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
30. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 13.08.2025).
31. Потенціал для страхового ринку колосальний – перша заступниця голови НБУ Рожкова (ч.2). *Interfax Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/1058824.html> (дата звернення: 13.08.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 13.08.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025
 Дата публікації: 26.09.2025